

УДК 94:327.56](100)“1982”

О. В. Немич

ПИТАННЯ ЛІВАНЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ 1982 РОКУ ТА ВЕРСАЛЬСЬКИЙ САМІТ G7

У статті проаналізовано дипломатію Великої сімки в рамках Версальського саміту 1982 р. щодо ізраїльської агресії в Лівані. Авторка зіставляє політику держав-членів G7 у ООН та на самітах Групи семи. На основі джерел, таких як стенограми Версальського саміту G7, декларація по Ліванському питанню 1982 р., комюніке саміту Групи семи 1982 р., запис прес-конференції Голови Версальського саміту Ф. Міттерана та ін., було виявлено невідповідність рішень країн Сімки з питання Ліванського конфлікту у Резолюціях ООН та комюніке G7.

Ключові слова: Група семи, Велика сімка, G7, Версальський саміт, Ліванська війна 1982 року.

Досвід історії показує, що діяльність із запобігання конфліктів та миротворчі дії є ефективними лише при колективних зусиллях. Боротьбу за мир, яку намагається вести одна держава, знаходячись в ізоляції, не в змозі забезпечити комплексний підхід для усунення корінних причин конфлікту і, отже, зменшити ризик його повторення. В останній чверті XX ст. колективна миротворчість реалізується у діяльності ООН та в інших організаціях. В 1975 р. відбувся перший саміт “Групи семи”. Регулярність проведення таких зустрічей мотивувалася, передусім, необхідністю координації й узгодження зовнішньополітичних зусиль в складних кризових ситуаціях, у тому числі і на Близькому Сході. Так, G7 доклала чимало зусиль з урегулювання конфлікту між Ізраїлем та Ліваном, які, на жаль, не призвели, до тих результатів, на які були націлені і міжнародні зусилля, виявившись недостатньо ефективними. Проте цей досвід також необхідно вивчати, хоча б щоб уникнути помилок минулого.

Загалом, до вивчення проблеми міжнародного врегулювання Ліванської проблеми зверталися в своїх працях українські науковці Р. Близняков, В. Бруз, О. Коппель, Д. Малишев, Ю. Скороход; серед зарубіжних авторів слід згадати А. Кислова, М. Хрустальова, Я. Кіпніса. Завдяки надбанням цих дослідників розкрито історію, передумови, перебіг та наслідки конфлікту, але на роль зовнішнього фактору у протіканні та вирішенні Ліванської війни 1982 р. часто звертається недостатньо уваги, акцентуючись лише на США та ООН. Діяльність G7 вивчали Н. Бейн, Дж. Кіртон, Р. Пентіля, Ю. Лілеїна, М. Сафонов. Історія створення, функціонування, аналітика самітів досить непогано висвітлені, тим не менш дослідники залишили поза увагою роль “Групи семи” у врегулюванні Ліванського конфлікту.

Задля розкриття діяльності G7 на Версальському саміті 1982 р. щодо врегулювання Ліванської проблеми були використані наступні документи: стенограми Версальського саміту G7, декларація по Ліванському питанню 1982 р., комюніке саміту “Групи семи” 1982 р., заключна постанова Європейської Ради (ЄР) від 30 березня 1982 р. [1-8]. Важлива інформація представлена на офіційних сайтах Фонду М. Тетчер та ООН (Електронні джерела): запис прес-конференції Голови Версальського саміту Ф. Міттерана, декларації №508 та 509 РБ ООН. Також сприяє вивченню подій ознайомлення із періодичними виданнями “The New York Times” та Washington Post [9-14].

Арабо-ізраїльський конфлікт бере початок у 40-х роках XX століття і пов’язаний з проблемою створення в Палестині єврейської та арабської держав. Таке рішення було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН 29 листопада 1947 р. Однак це рішення спочатку було відкинуто і сусідніми арабськими державами, і арабським населенням самої Палестини. Араби принципово не визнавали ідею повернення євреїв у Палестину, вважаючи цю територію своєю [15, с. 157-159]. Пошук глибинних причин конфлікту не є метою нашої статті, адже це питання достатньо вивчили наші попередники. Інтереси учасників “Сімки” у врегулюванні Ліванської війни зосереджувались на економічних та політичних чинниках. Це питання більш детально розглянуто у наших попередніх статтях.

6 червня 1982 року Армія оборони Ізраїлю атакувала війська Сирії, ОВП та ліванських мусульман і окупувала південь Лівану. Метою ізраїльських військ було просунутися на 40 км вглиб території Лівану, встановивши таким чином буферну зону та захистивши територію Ізраїлю від ракетних обстрілів [16, с. 69].

Washington Post інформував, що рішення Ізраїлю вторгтися в Ліван сформувалось задовго до офіційного приводу. Міністр оборони Аріель Шарон (1981–1983) заявив, що Ізраїль готує напад на осередок Організації Визволення Палестини (ОВП) “із часу свого призначення на пост міністра оборони в серпні 1981 року”. За словами його помічників, коріння питання йшли в 1978 р. Посол Ізраїлю у Вашингтоні Моше Аренс заявив у лютому 1982 р., що вторгнення “тільки питання часу” [12, с.8].

Формальним приводом для початку військових дій став замах 3 червня 1982 р. на посла Ізраїля у Великобританії Шломо Аргова. Терорист з ОВП випустив у нього кілька куль. Дипломата було важко поранено. Ізраїль відповів на цей замах авіанальотами на палестинські табори, що були розташовані поблизу Бейрута, наземні війська увійшли на територію Лівану. Операція отримала назву “Мир Галілеї” [17, с. 22-23]. Провідні країни світу (G7) не могли залишатися байдужими до долі цього конфлікту. Ліван має вигідне географічне становище, знаходячись на перетині торгових шляхів із Азії в Європу та Африку, до того ж маючи значні запаси ресурсів енергоносіїв, що грало пріоритетну роль для політики країн Заходу завжди

[18, с. 163]. В час "холодного" протистояння США та СРСР надали допомогу конфліктуючим сторонам: США – Ізраїлю, СРСР – Лівану та Сирії [19, с. 260-263].

Західні країни мали достатньо часу, щоб виробити власну узгоджену позицію по цій проблемі. Першими відреагувала Рада Європи. Ще до початку прямої військової агресії Ізраїлю Європейська Рада (ЄР) на засіданні у Брюсселі 30 березня 1982 р. прийняла заключну постанову, у якій країни-засновниці ЄР (Серед них члени G7: Великобританія, Італія, ФРН, Франція, а також Бельгія, Данія, Ірландія Люксембург, Нідерланди, Швеція,) засудили ізраїльські заходи відносно палестинського населення. Зокрема, йшлося про звільнення ізраїльською владою демократично обраних мерів, а також порушення свобод і прав мешканців цих територій та заходи Ізраїлю щодо Голанських висот, які могли лише зашкодити світовому порядку. Рада Європи закликала всі зацікавлені сторони відмовитися від застосування сили. Крім того, вона висловила ініціативу зробити свій внесок у досягнення справедливого і міцного миру на Близькому Сході. За оцінками ЄР, участь чотирьох держав-членів Європейського співтовариства у багатонаціональних силах і у якості спостерігачів на Синайському півострові (Multinational Force of Observers (MFO) (МФО) було позитивним внеском у контексті до завершення виведення ізраїльських військ із Синаю 25 квітня [8]. Тому необхідно було продовжувати ініціативу. Декларація була надіслана до відома комітету підготовки самітів "Сімки" у якості дорадчого документу [7].

У переддень ізраїльського вторгнення до Лівану у Франції розпочався саміт G7 (1982 р. з 4 по 6 червня, м. Версаль). Учасниками форуму були: прем'єр-міністр Італії С. Джованні, прем'єр-міністр Великобританії М. Тетчер, прем'єр-міністр Канади П. Трюдо, Президент Франції Ф. Міттеран, Президент США Р. Рейган, прем'єр-міністр Японії З. Сузукі, канцлер ФРН Г. Шмідт. До обговорення було запрошено президента Європейської комісії Г. Торн. Господар цієї зустрічі Ф. Міттеран приймав гостей у Версальському палаці. Це був перший триденний саміт таких масштабів: із пресою, фотосесіями та великими делегаціями країн-учасниць. Нарешті, саміти Сімки стали публічною подією [1].

Оглядач газети "The New York Times" В. Сефир проаналізував настрої учасників у переддень Версальського саміту. За його спостереженнями Г. Шмідт передбачав відсутність субсидій в західнонімецьку систему кредитування експорту. Ф. Міттеран був стурбований втратою субсидій безробітними. П. Трюдо задався питанням: "Навіщо нам стільки часу приділяти Радянському Союзу на саміті?". Дж. Спадоліні непокоївся про тих, хто втратив роботу без субсидій. З. Сузукі роздумував про втрату о. Сахалін. Р. Рейган готував відповідь на радянську агресію в Польщі та геноцид в Афганістані [13, с. 8-9]. Як бачимо, більшість учасників "Сімки" приїхали на зустріч з намірами вирішити державні економічні прогалини, аніж політичні.

5 червня на порядку денному розглядали взаємовідносини Сходу-Заходу і Півночі-Півдня, економічні труднощі пов'язані з інфляцією у світі, сприяння зросту світової торгівлі, необхідність пошуку альтернативних джерел енергії, розвиток нових технологій, Фолклендська криза. Разом із іншими питаннями на саміті було обговорення вторгнення Ізраїлю в Ліван [1].

Судження британської делегації з ліванської проблеми відбито у стенограмі обговорень. У її складі був лейборист Майкл Макінтош Фут – лідер опозиції [2]. Він висловився проти агресії на Ліван та погодився із М.Тетчер щодо резолюції по Близькому Сходу РБ ООН, де було підтримано зусилля американського дипломата Філіпа Хабіба [10,11].

Інший представник лейбористів, Франк Хулі, в обговоренні з М.Тетчер та М. Макінтош Фут після саміту висловилися за необхідність посилення миротворчої ролі Організації Об'єднаних Націй, особливо її контингентів з 28 постійних членів Ради Безпеки. "Залізна леді" зауважила: "Це трагедія, що Організація Об'єднаних Націй не може ефективно організувати миротворчі сили. І вже давно можна було зупинити агресію. Я пам'ятаю, єдиний випадок ефективної діяльності ООН, коли північнокорейці відмовилися вийти з Південної Кореї. Це була операція ООН, Росія на щастя була відсутня і це забезпечило позитивний результат виведення військ" [3]. Як бачимо із документу, Великобританія недружно коментувала позиції СРСР, так би мовити відокремлювала його від співдружності ООН.

Підкреслимо момент, що всупереч офіційній погодженості G7 із позицією РБ ООН по Ліванському конфлікту, Прем'єр-міністр Великобританії М. Тетчер погодився під сумнів ефективність декларації РБ ООН, наголосивши на власних дипломатичних спробах розв'язання конфлікту [3].

Член Палати общин, представник консервативної партії, Роберт Адлей емоційно парирував М. Тетчер: "Невже Ви не згодна, що пан Бегін чекав будь-який привід, щоб розпочати вторгнення в Ліван і це не секрет? Невже Ви всерйоз не думаєте що Америка тримає ключ до миру на Близькому Сході?" Він відстоював думку щодо необхідності Америці внести свій вагомий вклад у приборкання ізраїльської мілітаристської ролі на Близькому Сході, а не ховатися і натиснути на Р. Рейгана має саме М. Тетчер [2]. Саме особистісні важелі є надзвичайно важливими та цікавими у вивченні дипломатії врегулювання конфліктів. Отже, як бачимо, порушення Ізраїлем Ліванського кордону викликало жваві дискусії між представниками Великобританії.

Одночасно стенограми засідань саміту свідчать, що Р. Рейган ініціював дискусії щодо Фолклендського конфлікту та взаємовідносини із СРСР. Але питання обговорення ізраїльської агресії він обходив [1]. Причиною цього було що, за визнанням А. Шарона, операція "Мир Галілеї" ще за 10 днів до початку вторгнення була запланована і узгоджена з держсекретарем США А. Хейгом і міністром оборони К. Уайнбергером. Тому Білий дім уникав питання Ліванського конфлікту, не бажаючи відкрито визвати засудження світового товариства [17, с. 21-23].

Напад Ізраїлю на Ліванську республіку став темою обговорення в Раді Безпеки ООН 5 – 6 червня, коли було скликано два надзвичайних засідання. Результатами їх стало прийняття одинадцятьма голосами

Резолюцій №508 і №509. В цьому документі члени РБ ООН вимагали від Ізраїлю припинити вогонь о 6 годині ранку 6 червня та вивести свої війська з території Лівану. При голосуванні за них США наклали вето, Великобританія, Ірландія, Франція та Японія утримались, а це чотири із семи учасників G7 [10, 11].

Генеральний секретар ООН Перес де Куельяр звернувся у формі послання до Голови цьогогорічного засідання саміту G7 – президента Французької Республіки – задля підтримки ініціативи ООН. “Група семи” схвально відреагувала [10].

За підсумками дискусій під час роботи саміту G7 була оприлюднена Декларація по Лівану. Лідери держав “Сімки” одностайно підтримали Резолюцію Ради Безпеки ООН №508 та №509 та взяли обіцянку негайно її виконати. У своїй спеціальній декларації по Лівану “Група семи” виразила серйозну заклопотаність у зв’язку з порушенням територіальної цілісності, незалежності та суверенітету Лівану і закликала всі сторони конфлікту негайно припинити будь-які військові дії в Лівані й на лівано-ізраїльському кордоні [6].

Таким чином, виникає резонанс: по суті однаковий за змістом заклик до миру між Ізраїлем та Палестиною в ООН супроводжується вето США та утриманням від голосування Великобританії, Франції та Японії, і в цей день (6 червня 1982 р.) на саміті “Групи семи” одноголосно приймається Декларація по Лівану за припинення вогню.

На заключній прес-конференції зустрічі G7 у Версалі голова саміту Ф. Міттеран, відповідаючи на питання журналістів, обмовився, що Декларація по Лівану була сформована до початку відкритих військових дій. В принципі, це не викликає здивування, оскільки основна маса документів прийнятих на самітах готується протягом пір року до його початку в спеціалізованих комітетах. Така швидкість прийняття декларації збентежила журналістів, адже лише під час прес-конференції по новинах передали про введення ізраїльських військ: “...Зближення двох сирийських бригад в зоні бойових дій тільки що було оголошено...Як узгоджена декларація до прийняття фінального комюніке?” [9].

Ф. Міттеран пояснив, що лідери “Сімки” зіткнулися з постійно мінливою ситуацією: Бойові дії ізраїльських військ у Лівані, що велися на двох різних напрямках, зокрема уздовж узбережжя та в районі контрольованому Сирією, певно, це не могла зупинитися вмиль. “Поки підходять війська ми не можемо опублікувати комюніке кожні п’ятнадцять хвилин. Для інших, я повторюю, на жаль, це – ситуація конфлікту на етапі загострення є еволюцією прямих відносин Ізраїлю і Лівану, які можна було б передбачити”, – зауважив Ф. Міттеран [9].

Окрім висловлення загальної позиції учасників саміту, Ф. Міттеран у цьому ж інтерв’ю аргументував відношення своєї держави до ізраїльсько-ліванського конфлікту. З його слів, Франція, представлена там солдатами-співвітчизниками, безпосередньо не бере участі в подіях у Лівані. Вони не перебувають під французьким командуванням, а служать у миротворчому контингенті, тому їх місце та роль визначається Організацією Об’єднаних Націй. Франція майже завжди підтримувала добровольчі місії з підтримання миру, здійснювані в рамках Організації Об’єднаних Націй. Проблема Лівану становила найбільший інтерес для французів через традиційні дружні відносини між Ліваном і Францією. Міттеран додав: “Ми проти інтервенції і шанобливо ставимося до суверенітету цієї країни, тим паче під час моєї нещодавньої поїздки до Бейруту президент Незалежної Ліванської Республіки Ільяс Саркіс (1975-1983) назвав Францію частиною кола дружніх йому країн”. Наостанок Президент Франції засудив ізраїльську інтервенцію разом із іншими учасниками Версальського засідання [9].

Отже, Версальський саміт G7 1982 р. мав наступні підсумки щодо врегулювання початкового етапу ізраїльсько-ліванського конфлікту:

“Сімка” абсолютно підтримала ініціативу РБ ООН з “Ліванського питання” та взяла відповідальність за її виконання.

Оприлюднено Декларацію з Ліванської проблеми, як доказ зацікавленості у розв’язанні конфлікту та ініціативи у її подоланні.

Членами “Сімки” прийнято домовленість про індивідуальні зусилля кожної країни-учасниці форуму щодо ізраїльської агресії.

Декларацією кожен з урядів форуму взяв обов’язок використати всі наявні в його розпорядженні сили, щоб досягти головної мети – встановлення міцного миру та припинення вогню.

Таким чином, дослідження показало, що врегулювання Ліванського конфлікту на початковому етапі здійснювалось колективними силами дипломатії “Групи семи”, РБ ООН та ЄЕС, які одночасно взаємодіяли на вищому рівні. Тим не менш, США, як учасник двох із цих організацій, не підтримували ініціативи РБ ООН, наклали на нього вето, а Великобританія, Франція та Японія не підписали Резолюції ООН №508 та №509. У свою чергу комюніке “Сімки” є узгодженим документом всіх її учасників. Дипломатичне лавірування Білого дому та вищезгаданих держав відстрочило швидке врегулювання конфлікту. Тим не менш, кожен документ вказує на індивідуальну відповідальність підписантів заключних декларацій чи комюніке.

Джерела та література

1. Versailles economic summit. 1982 June 4, Friday. Archive (TNA) G7: No.10 record of conversation. PREM19/724 f61
2. Versailles economic summit. 1982 June 5, Saturday. Archive (TNA) G7: No.10 record of conversation. PREM19/724 f15
3. Versailles Economic Summit. House of Commons Statement. 1982 June 8, Tuesday. Margaret Thatcher HC Stmtnt. Hansard HC [25/22-31]
4. Versailles economic summit. 1982, June 6. Archive (TNA) G7: No.10 record of conversation. PREM19/725 f20.

5. Versailles Economic Summit. 1982, June 6. Archive (TNA) G7: Press release Statement made by heads of State and Government following the economic summit in Versailles. PREM19/725 f173.
6. Statement on Lebanon 1982, June 6. – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.g8.utoronto.ca/summit/1982versailles/lebanon.html>
7. Declaration of the Seven Heads of State and Government and Representatives of the European Communities. 1982, June 6. – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.g7.utoronto.ca/summit/1982versailles/communique.html>
8. Bulletin of the European Communities. 1982 March 30. Archive (European Union) EC: Brussels European Council (Presidency Conclusions). – Режим доступу: <http://www.margaretthatcher.org/document/114107>.
9. President Mitterrand's Statement to the press at the conclusion of the Versailles summit. 6 June 1982 // France, Ministère des relations extérieures, Service d'information et de presse. – № 17. – 1982. – р. 30–31.
10. Резолюция ООН №508 (1982) от 5 июня 1982 года. – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sc/documents/resolutions/1982.shtml>
11. Resolution UN №509 (1982) on 6 June 1982. – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/EF27DFB7553F7496852560DF006497F6>
12. Washington Post, February 26, 1982
13. New York Times, June 5, 1982
14. The New York Times, June 4, 1982
15. Новейшая история арабских стран Африки. 1917 – 1987. – М., 1990. – 472 с.
16. Кислов А. Арабо-израильский детонатор // Международная жизнь. – 2004. – №9. – с. 68–76
17. Близняков Р.О., Малишев Д.А. Вплив Ливанської війни 1982 року на міжнародні відносини на Близькому Сході: історико-правовий аспект // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия “Юридические науки”. – Том 20 (59). – № 2. – 2007. – С. 19–28.
18. Рыжов И.В., Золина Д.М., Интяков А.А. Роль ведущих европейских держав в процессе урегулирования ближневосточного конфликта // Нижегородский госуниверситет им. Н. И. Лобачевского. – 2008. – № 5. – 213–219с.
19. Смирнов А. И. Арабо-израильские войны. – М.: 2003. – 384 с.

Nemych O. V. The problem of the Lebanon war 1982 and Versailles summits of G7.

Historical experience shows that activities in conflict prevention and peacekeeping efforts are effective only when the collective works. The author studies diplomacy of the Group of Seven on summit in Versailles in 1982 about the Israeli aggression in Lebanon. The author compares the policies of the member of G7 within summit 1982 and their decisions in the UN resolutions. The author used sources such as transcripts of the Versailles summit of G7, the declaration on the Lebanon conflict in 1982, the Group of Seven summit communique 1982, recording a press conference the President of the Versailles summit, Mitterand, et al. As a result shown that solution of Seven governments on the Lebanon War in the UN resolutions and communiqué G7 are not the same.

Key words: Group of Seven, G7, Versailles summit, Lebanon War 1982.

Немич Е. В. Проблема Ливанского конфликта 1982 года и Версальский саммит G7.

Опыт истории показывает, что деятельность по предотвращению конфликтов и миротворческие усилия являются действенными только при коллективной работе. Проанализировано дипломатию Большой семерки в рамках Версальского саммита 1982 г. по вопросу израильской агрессии в Ливане. Автор сопоставляет политику государств-членов G7 в ООН и на саммитах Группы семи. На основе источников таких как, стенограммы Версальского саммита G7, декларация по Ливанском конфликту 1982 г., коммюнике саммита Группы семи 1982 г., запись пресс-конференции Председателя Версальского саммита Ф. Миттерана, и др., было выявлено несоответствие решений стран Семерки по вопросу Ливанской войны в резолюциях ООН и коммюнике G7.

Ключевые слова: Группа семи, Большая семерка, G7, Версальский саммит, Ливанская война 1982 года.